

УКРАЇНЬСЬКА ДІАСПОРА: НОВІТНІ ТЕНДЕНЦІЇ ВПЛИВУ НА ПРОЦЕС НАЦІОНАЛЬНОЇ КОНСОЛІДАЦІЇ

У статті розглянуто особливості впливу української діаспори на процес національної консолідації сучасної України. Наголошується, що діаспора відіграла і продовжує відігравати важливу роль у житті українського народу, його культурі, налагодженні міжнародної співпраці. Співпраця з діаспорою консолідує Україну, зміцнює націю. Зарубіжні українці є носіями знань про Україну, вони розвивають національну культуру, нагромаджують значний духовно-культурний потенціал, створюють чималі наукові цінності.

Ключові слова: українська діаспора, національна консолідація, політична нація, національна ідея, етнополітика.

In the article considered the features of influence of the Ukrainian diaspora on the process of national consolidation of modern Ukraine. It is marked that a diaspora played and continues to play an important role life of the Ukrainian people, his culture, adjusting of international cooperation, a collaboration with a diaspora consolidates Ukraine, strengthens nation. Foreign Ukrainians are the carriers of knowledge about Ukraine, they develop a national culture, accumulate considerable spiritually-cultural potential, create large enough scientific values.

Keywords: Ukrainian diaspora, national consolidation, nation politic, national idea, etnopolitic.

Вивчення феномена зарубіжного українства сьогодні є своєчасним та актуальним, оскільки діаспора відіграла і продовжує відігравати важливу роль у житті українського народу, його культурі, налагодженні міжнародної співпраці. Актуальність статті зумовлена перш за все важливим практичним значенням можливостей участі української діаспори у розвитку процесів національної консолідації українського суспільства, розбудові Української держави, використання Україною потенціалу діаспори як потужного засобу впливу на інші держави. Історія свідчить, що закордонне українство відіграє значну роль в утвердженні України у міжнародній спільноті. Воно є важливим демографічним, інтелектуальним, соціально-культурним та інформаційним ресурсом країни. За умов тісної взаємної співпраці українське зарубіжжя має стати для України вагомим фактором реалізації зовнішньої політики, забезпечення позитивного міжнародного іміджу, розвитку економічних, культурних та інших зв'язків із зарубіжними країнами, забезпечення економічної, культурної та інформаційної присутності в геополітично важливих регіонах. У цьому контексті особливого значення набуває збереження національної ідентичності, підтримка та розвиток української діаспори як з огляду на її чисельність, так і значення для налагодження партнерських, взаємовигідних стосунків з іншими державами.

Упродовж усього періоду незалежності України науковці, політики та публіцисти постійно дискутують щодо актуальності та важливості побудови співпраці з діаспорою. Більшість дискусій навколо цього питання зводяться до того, що в Україні хочуть, щоб діаспора більше працювала для нашої держави, а діаспора звинувачує Україну у відсутності підтримки та формальній співпраці. Незаперечним є те, що насправді у майже 20-мільйонній українській діаспори (за межами України мешкає третина нації) є значні можливості сприяти розбудові нашої держави, бути активним лобістом українських інтересів у світі. Для багатьох країн (Вірменія, Ізраїль) співпраця із земляками за кордоном стала основою зовнішньої політики. Діаспори стають потужним засобом впливу на інші держави, однак тут важливу роль повинна відігравати і сама держава, зокрема, вона мусить стати хоча б модератором у діалозі численних організацій українців за кордоном.

На сучасному етапі феномен української діаспори досліджували такі науковці, як: Вдовенко С. М., Євтух В. Б., Коломієць Т. В., Лагутов Ю. Е., Лупул Т. Я., Пірен М. І., Попок А. А., Трощинський В. П., Чернова К. О. та інші. Нові підходи до дослідження міграційних процесів, вивчаючи різні види і форми транснаціональних співтовариств іммігрантів, спричинили до часткової відмови від класичної інтерпретації поняття діаспори. Так, російські дослідники В. Дятлов, Т. Полоскова, В. Попков і деякі зарубіжні вчені вживають поняття "нові", або "сучасні" діаспори.

Особливий внесок у дослідження цієї проблематики зробили багато зарубіжних учених, зокрема одними з перших були автори концепції національно-культурної автономії, в якій було визначено і обґрунтовано принцип етнополітичного самовизначення національних меншин, що мешкають дисперсно в іноетнічному середовищі серед національної більшості – О. Бауер і К. Реннер. Також слід зазначити внесок таких дослідників, як Д. Армстронг, Е. Бонасич, Е. Балібар, Р. Баубек, А. Бра, Р. Брубейкер, Н. Ван Хеар, С. Вертовек, Е. Геллнер, Т. Гурр, А. Зольберг, У. Коннор, А. Лейпхарт, К. Платт, Е. Сміт.

Термін діаспора (з гр. "розсіяння") означає розселення значної частини представників народу (етнічних спільнот) за межами країни його походження. Діаспори виникають найчастіше в результаті насильницького виселення, загрози геноциду, дії ряду соціальних, економічних факторів, а в окремих випадках під впливом природних катаклізмів. В історії найдавнішою є єврейська діаспора [8, 164]. Також у багатьох словниках діаспора розглядається як будь-яке представництво етнічних одиниць за межами материнського етнічного регіону, котрі усвідомлюють свою генетичну або духовну з ним єдність. У "Великому тлумачному словнику сучасної української мови" діаспора трактується як "релігійні та етнічні групи, що живуть у нових для себе районах як національно-культурні меншини"[2, 128]. Американський дослідник У. Коннор визначає діаспору як "сегмент населення, що живе за межами батьківщини" [3, 34].

Сьогодні ж вимагає нових підходів до тлумачення терміна "діаспора". Досі в його змісті переважає розуміння розсіяння етносу як переселення в результаті насильницьких заходів, загрози геноциду, впливу економічних та географічних факторів. Але частина українців у країнах-сусідах живе на етнічних землях, тому ширшим терміном для означення українців Польщі, Росії, Молдови, Словаччини, Чехії, Білорусі є не термін "діаспора", а "закордонні українці".

Узагальнюючи різні трактування поняття "діаспора", можна дати такі характеристики: етнічна самоідентифікація, що передбачає наявність етнокультурного зв'язку з етнічною батьківщиною і з країною проживання; наявність інститутів, спроможних забезпечити збереження та розвиток діаспори; співпраця з державними інститутами як країни проживання, так і титульної нації; ностальгія за батьківщиною предків, вплив середовища існування діаспори. Як наголошує М. Алієв, сучасні діаспори – це не лише етнокультурна, але й етнополітична спільнота, яка впливає не лише на культурні процеси, що відбуваються в світі, але й на внутрішній розвиток держав [1, 65].

Діаспори сприяють посиленню процесів національної консолідації. Національна консолідація – це етнополітичний процес, спрямований на зміцнення та об'єднання етнонаціональних груп, які утворюють націю, шляхом поступового усунення бар'єрів та формування спільних цінностей, інститутів (політичних, економічних, соціальних, духовних) з метою досягнення спільних завдань. Процес національної консолідації може розвиватись як згори до низу, коли ініціатива іде від національно-свідомої еліти, так і в зворотному напрямку – знизу догори, з ініціативи народу за умови розвинутого громадянського суспільства. Також низка західних науковців вказує на те, що консолідація у політичній нації часто формувалась із застосуванням сили зі сторони держави. Проте сьогодні методи силової консолідації вважаються неприйнятними і засуджуються світовою демократичною громадськістю. Сучасні нації можуть розбудовуватись на добровільних засадах, за принципом компліментарності.

Національна консолідація суспільства залежить від багатьох чинників, зокрема вона є можливою за умови національного консенсусу (лат. *consensus* – згода, однотайність) – згода між суб'єктами політики з національних питань на основі базових цінностей і норм, спільних для всіх основних соціальних та політичних груп суспільства; це стан згоди більшості суспільства щодо ключових принципів політичної організації, розподілу благ, влади та прав у суспільстві. Етнонаціональний консенсус означає спільність позицій, взаємну згоду, які встановлюються у суспільстві або до яких приходять етнонаціональні групи, незважаючи на відмінності, протилежні інтереси, зумовлені етнічними, соціальними, політичними, національними, релігійними та іншими особливостями.

Практика показує, що доволі позитивно на процес консолідації нації впливають організації української діаспори. Наприклад, важливим завданням українських громадських організацій Канади, Америки, країн ЄС сьогодні є підготовка рекомендацій для українських урядових інституцій щодо форм і напрямків співробітництва з Україною, розвиток та розширення міждержавних відносин. Українська держава повинна максимально використати цей чинник у своїй зовнішній політиці та національній консолідації українського суспільства загалом. Важливого значення набуває сприяння України добровільній інтеграції зарубіжних українців у політичне та соціально-економічне життя країни проживання і збереження та розвиток їхньої етнокультурної самобутності. Можна констатувати, що великий потенціал українства світу не використовується повною мірою в інтересах нашої держави.

В умовах еміграції осередком національно-культурного життя були і залишаються національні церкви: Українська православна та Українська греко-католицька. Як соціальний та духовний інститут церква сприяє збереженню національної ідентичності, подоланню комплексу меншовартості та об'єднанню українців, розсіяних по світу.

Одним із завдань зовнішньої політики держави є відстоювання інтересів українців, які проживають за кордоном. Це зокрема дипломатична діяльність, робота в міжнародних організаціях щодо впровадження міжнародних норм, а також діяльність в інтересах діаспори у міждержавних відносинах. Важливо говорити саме про консолідаційну та захисну роль української держави щодо усього свого народу, зокрема розсіяного по усіх континентах. На жаль, сьогодні в Україні немає інституційних та законодавчих механізмів, які б давали змогу ефективно залучати інтелектуальні та фінансові ресурси української діаспори до розбудови Української держави. До того ж такі механізми мають бути підтримані міжнародною спільнотою і тими країнами, в яких проживає українська діаспора.

Українська діаспора в усі часи співпрацювала з Україною, однак чи не найбільше зробила саме в той період, коли Україна була складовою тоталітарної системи. Саме повоєнна політична еміграція у поєднанні з попередніми хвилями "трудової еміграції" стала важливим ідейно-політичним і духовним

чинником, що сприяв відновленню новітньої державності українського народу. У цьому велика заслуга саме західної діаспори, тобто українських політичних, видавничих, освітніх, культурологічних центрів. Сучасні діаспорні організації лояльніші до української політичної влади, рідко порушують гострі проблеми, пов'язані із демократичними, економічними чи освітніми реформами в Україні.

Останніми роками Україна у своїй зовнішньополітичній діяльності все більше уваги приділяє розвитку української діаспори: створюються спеціалізовані комітети, комісії щодо задоволення національно-культурних, мовних потреб українців, які проживають за межами нашої держави. Діяльність чисельної української діаспори аналізується в контексті сфери української етнополітики, яка ґрунтується на дотриманні чинних міжнародних норм, відповідно до яких зарубіжних українців з огляду міжнародного права вважають національною меншиною. Співпрацюючи із українською діаспорою, Україна дотримується принципів міжнародних відносин, зокрема: територіальної цілісності, поваги, суверенної рівності, невтручання у внутрішні справи інших держав.

У 2006 р. Указом Президента України було схвалено Національну концепцію співпраці із закордонними українцями, метою якої є "сприяння у створенні необхідних умов для збереження, розвитку та вираження етнічної культурної, мовної та релігійної самобутності українських національних меншин у державах їхнього проживання, налагодженні успішної співпраці українського суспільства із закордонними українцями в різноманітних сферах життя щодо захисту національних, інтелектуальних і духовних цінностей в Україні й за кордоном, задоволенні національно-культурних і мовних потреб закордонних українців, створенні засад для розвитку і ефективного використання інтелектуального, духовного та фізичного потенціалу нації, а також підвищенні позитивного міжнародного іміджу України" [7].

Також в Україні діяла Державна програма співпраці із закордонними українцями на період до 2010 року [4] і прийнята Концепція Державної програми співпраці із закордонними українцями на період до 2015 року. Збереження ідентичності українців за кордоном є лише першим кроком для лобювання українських інтересів. Проте говорити про стратегію політичної й економічної взаємодії України з українськими організаціями світу в контексті лобювання інтересів держави поки що не доводиться.

Українська діаспора в Російській Федерації є найчисленнішою. За результатами Всеросійського перепису 2002 року, вона становить 2 943 471 осіб, які ідентифікують себе як етнічні українці. Проте, згідно з неофіційною статистикою, чисельність української меншини в Росії сягає понад 10 млн. осіб [9, 98].

Українська державна політика щодо співпраці з діаспорою ґрунтується на загальноновизначених міжнародних нормах та стандартах, визначених у міжнародних та національних нормативно-правових актах, зокрема: Конституції України, Декларації про державний суверенітет України, Декларації прав національностей України, законі "Про правовий статус закордонних українців"; указах Президента України: "Про затвердження Програми облаштування осіб з числа закордонних українців, що повертаються в Україну, на період до 2010 року"; "Про утворення Національної комісії з питань закордонних українців"; міжнародних актах: Загальній декларації прав людини; Декларації про права людини щодо осіб, які не є громадянами країни, в якій вони проживають; Декларації про права осіб, що належать до національних або етнічних, релігійних та мовних меншин; Міжнародному пакту про громадянські і політичні права; Декларації принципів толерантності; Європейській Хартії регіональних мов або мов меншин та ін. У Законі України "Про правовий статус закордонних українців", який було прийнято у березні 2004 року, зазначено: "Українська держава сприяє розвитку національної свідомості українців, які проживають за межами України, зміцненню зв'язків з батьківщиною та поверненню їх в Україну" [5, 343].

В Україні створено низку державних інституцій, які активно працюють над проблемами української діаспори, зокрема це Головне управління з питань міжнародних відносин Адміністрації Президента України, Постійна парламентська комісія із зв'язків з українцями за кордоном, Національна комісія з питань закордонних українців при Кабінеті Міністрів України (утворена 10 серпня 2004 р. Постанова КМ № 1024), Міжнародний інститут освіти, культури та зв'язків з діаспорою Національного університету "Львівська політехніка" (МІОК), Інститут досліджень діаспори (ІДД). Одним з масштабних проєктів з тематики світового українства є Проєкт "Українці в світі" (Указ Президента України № 167/2010 від 15 лютого 2010 р.) [11]. Цей проєкт представляв видатних українців, що здійснили помітний внесок у розвиток світової цивілізації, чиї здобутки у сфері церковної історії, державотворення, науки і культури виходять за межі суто національних. Це діячі, які стали відомими на весь світ, живучи в Україні; емігранти з України, що здобули визнання в чужих державах; особистості, які, не акцентуючи уваги на своєму походженні, все ж залишалися генетично спорідненими з Україною. Завдання проєкту – зібрати і зберегти цінні постаті нашої національної історії на тлі світової цивілізації, ознайомити зі здобутками наших співвітчизників, аби зробити їх усвідомленим і шанованим надбанням української нації.

За кордоном спеціальних фондаций дослідження діаспори також немає, але ця тематика присутня в дослідженнях ряду аналітичних центрів громадських та громадсько-наукових організацій, зокрема Світового конгресу українців, Наукового товариства імені Шевченка (у США, Канаді, Австралії, Європі), Українській вільній академії наук, спеціальних творчих колективах (напр., редакційній колегії Української енциклопедії діаспори, Нью-Йорк, Чикаго, Мельбурн), Українському культурно-гуманітарному інституті (Пітсбург) у межах Української науково-дослідної програми Іллінойського університету в Урбана-Шампейн, у діяльності української літературної організації "Нью-Йоркська група", Товариства української мови США, а також при бібліотеках української літератури (відділ україніки в бібліотеці Конгресу

США, Бібліотека української літератури в Москві, відділ україніки в бібліотеці Іллінойського університету Урбана-Шампейн, української бібліотеки в Сарселі (Франція), Бібліотеки імені Симона Петлюри в Парижі та ін.). Крім того, діаспорова тематика присутня на ряді кафедр українознавства в університетах та ін. наукових структурах Америки, Європи, Австралії.

Важливу роль у співпраці з українською діаспорою відіграє Міжнародний інститут освіти, культури та зв'язків з діаспорою Національного університету "Львівська політехніка" (МІОК), який створено ще у 1992 р. Метою Інституту є розширення діяльності у сфері співпраці з вищими закладами освіти, зміцнення освітньо-культурних зв'язків з українською діаспорою. МІОК співпрацює з Міністерством освіти і науки України, Міністерством закордонних справ України, Міністерством культури й туризму України, Світовим конгресом Українців, Європейським конгресом українців, Світовою федерацією українських жіночих організацій, багатьма державними структурами в Україні та з українськими громадами у світі.

Попри перебування у багатоетнічному суспільстві, українці в діаспорі намагаються зберегти у своєму середовищі свою національну самобутність: рідну мову, звичаї, культурні, мистецькі та побутові традиції та ін. Збереженню та популяризації українського мистецтва в діаспорі слугують: Український музей у Клівленді, Український національний музей у Чикаго, музей-архів у Денвері, відомий музей "Союзу українок" у Нью-Йорку та багато інших. 1974 р. в Едмонтоні створено Українсько-канадський архів-музей, уряд провінції Альберта щорічно виділяє на його утримання близько 5 тисяч доларів.

На початку XXI століття роль української діаспори у більшості країн виходить за межі культурно-національного розвитку, оскільки утворюється велика кількість громадських організацій, національних ЗМІ, етнічних партій, освітніх та релігійних інститутів, що сприяє зростанню національної свідомості, допомагає зберегти національні традиції. Наприклад, доволі відомими є такі українські організації в США, як Український конгресовий комітет, Український народний союз Америки, "Вашингтонська група", українські дослідницькі центри Гарвардського, Колумбійського та Іллінойського університетів, Українська вільна академія наук. Особливу роль відіграють українські університети за кордоном, які мають статус одночасно і народного університету, і академічних структур. Такі організації є культурним посольством українства за кордоном, вони активно досліджують життя діаспори серед місцевих мешканців, і тут важливим є те, щоб українська тематика стала цікавою для науковців інших держав.

Українська діаспора значною мірою впливає на розвиток зовнішньополітичної діяльності нашої держави, а в окремих випадках є одним із важливих чинників під час міжнародної співпраці.

Україна має статус етнічної та історичної батьківщини українців за кордоном, зокрема можна виокремити такі основні напрями її діяльності: захист прав закордонних українців у країнах їхнього постійного проживання; сприяння закордонним українцям у збереженні та розвитку етнічної культури, мови, традицій та звичаїв з урахуванням національного законодавства країн їх постійного проживання; заохочення закордонних українців до перетворення на об'єднану ланку між країнами їх проживання та Україною.

У сфері міграції важливими залишаються такі питання, як надання правової, фінансової та матеріальної підтримки тим закордонним українцям та представникам інших автохтонних народів, які виявили бажання повернутися до України; надання підтримки громадянам, які належать до етнічних спільнот, що були депортовані з України, у реалізації права на репатріацію та у їхньому облаштуванні на території України.

Державна політика України щодо української діаспори ґрунтується на врахуванні особливостей етнічної самоорганізації українських громад. Відкритими залишається ще багато питань, зокрема правовий захист зарубіжних українців, їх залучення до економічного та культурного розвитку етнічної батьківщини.

Серед факторів, які гальмують взаємодію діаспори з Україною, можна назвати такі: а) уповільненість демократичних перетворень, особливо у сфері економіки; б) невирішеність деяких проблем поліетнічного населення України; в) домінування у свідомості більшої частини представників діаспори уявлення щодо "проросійської" орієнтації окремих партійних лідерів України.

Підсумовуючи, варто зазначити, що співпраця з діаспорою консолідує Україну, зміцнює націю. Зокрема, позитивно на процес національної консолідації українського суспільства впливають міжнародні організації української діаспори. Адже посилення ролі українства у світі передбачає поглиблення та обґрунтування концептуальних чинників у дослідженні самого механізму взаємодії України з діаспорою, вивчення та адаптацію іноземного досвіду такої взаємодії, необхідність подальших досліджень розвитку українських діаспорних громад, їх можливостей у сприянні національним інтересам України. На сьогодні дуже важливо, аби українська діаспора була пов'язана як із минулим свого краю і його сьогоденням, а також орієнтувалась і на майбутнє. Україні потрібен якісно новий погляд на проблему діаспори, яка повинна стати потужним активом Української держави і українців як нації.

Використані джерела

1. Алієва М. Діаспора: історія, історіографія та спроба уточнення значення поняття / М. Алієва // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Історія. – 2006. – Вип. 86. – С. 63-68.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Гол. ред. В. Т. Бусел, редактори-лексикографи: В. Т. Бусел, М. Д. Василюк-Дерибас, О. В. Дмитрієв, Г. В. Латник, Г. В. Степенко. – К.: Ірпінь: ВТФ "Перун", 2005. – 1728 с.

3. Диаспоры: транснациональное самосознание и политика в странах исхода // Диаспоры. – 1999. – № 2–3. – С. 32-39.
4. Державна Програма співпраці із закордонними українцями на період до 2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mfa.gov.ua/mfa/ua/publication/content/6511.htm>.
5. Закон України "Про правовий статус закордонних українців" // Відомості Верховної Ради. – 2004. – № 25. – 343 с.
6. Закордонне українство. – 2003. – К.: Геопринт, 2004. – 250 с.
7. Національна концепція співпраці із закордонними українцями [Електр. ресурс]. – Режим доступу: www.president.gov.ua/documents/5096.html.
8. Мала енциклопедія етностранознавства / Ю.І. Римаренко (від. ред.). – К.: Генеза, 1996. – 942 с.
9. Мазука Л. Українська діаспора в Росії: актуальні проблеми збереження національної ідентичності / Л. Мазука // Стратегічні пріоритети. – 2007. – № 4(5). – С. 91-102.
10. Самчук У. Слідами піонерів Америки. Епос українців Америки / У. Самчук. – Джерзі-Сіті – Нью-Йорк: Свобода. – 269 с.
11. Проект "Українці в світі" [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/10450.html>.

УДК 321

Олена Євгенівна Постол
кандидат політичних наук, доцент,
докторант Національного педагогічного
університету імені М.П.Драгоманова

ІДЕОЛОГІЧНИЙ СТАН СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Досліджується ідеологічний стан сучасного українського суспільства через з'ясування специфіки перебігу процесу ідеологічної соціалізації та висвітлення політико-управлінських аспектів функціонування доктринальних систем. Запропоновано осмислення новітнього дискурсу ідеологічної політики держави. Розглянуто ідеологію солідаризму як одного з найбільш перспективних напрямів розвитку посткласичних ідеологій в Україні.

Ключові слова: політична ідеологія, ідеологічна соціалізація, державна ідеологія, солідаризм.

Examines the ideological state of modern Ukrainian society by clarifying the specifics of the process of socialization and ideological coverage of political and administrative aspects of the doctrinal systems. Suggested interpretation of the new discourse of the implementation of the ideological policy of the state. We consider the ideology of solidarity as one of the most promising areas of the post-classical ideology in Ukraine.

Keywords: political ideology, the ideological socialization, the ideology of the state, solidarism.

Питання регулювання ідеологічної царини в Україні залишається відкритим вже не одне десятиліття. Одні науковці, публіцисти і політики наголошують на необхідності деідеологізації, інші – висувують аргументи на користь ідеологізації сучасного українського суспільства. Втім, варто зауважити: за будь-яких умов аналіз ідейно-політичної ситуації у країні є обов'язковим, адже без об'єктивних знань про ідеологічний стан суспільства неможливе здійснення у ньому ефективних системних перетворень, його модернізація. Причому як науковці, так і представники політичних партій, громадських організацій, а також органів державної влади мають не просто констатувати той чи інший ідеологічний стан суспільства, поставивши своєрідний "діагноз", а й запропонувати "рецепти" його лікування, тобто аргументоване бачення перспектив розвитку певних ідеологій як цілісних систем або окремих їх цінностей та ідеалів у вітчизняному соціополітичному просторі. Тому актуальність дослідження проблематики можливих векторів ідеологічного розвитку в Україні є беззаперечною, такою, що має значний теоретичний і прикладний потенціал.

Метою статті є розгляд деяких аспектів дослідження ідеологічного стану сучасного українського суспільства. Основними завданнями дослідження є: 1) виокремлення сутнісних рис процесу ідеологічної соціалізації як базового для системи ідейно-політичного виробництва у будь-якому суспільстві; 2) з'ясування специфіки політико-управлінських аспектів функціонування ідеологічних систем; 3) формулювання ключових засад новітнього дискурсу здійснення ідеологічної політики держави; 4) висвітлення перспектив актуалізації основних ідей і цінностей доктрини солідаризму в Україні.

У підготовці цієї статті були використані праці (монографії, результати дисертаційних досліджень, публікації наукового характеру) вітчизняних науковців В.І. Воловика, В.В. Лоли, М.П. Недюхи, М.В. Плешка та Ю. Чигирини, присвячені аналізу таких актуальних проблем сучасної політичної науки, як розгляд особливостей розвитку політичної (державної) ідеології та політичної свідомості в Україні і